

Grasilda BLAŽIENĖ
Vilniaus pedagoginis universitetas

SEMBOS VIETOVARDŽIAI RYT普魯SIŲ FOLIANTUOSE

Ryt普魯sių foliantuose, apie kurių reikšmę prūsų vardyno tyrimui teko ne kartą kalbėti ir rašyti, užfiksuota nemažai Sembos vietovardžių, kurie dar nebuvovo patekę į prūsų vardyno tyrėjų akiratį.¹

Straipsnyje panagrinėta keletas Sembos vietovardžių, išrinktų iš Ryt普魯sių foliantų ir kitų rankraštinių šaltinių, saugomų Berlyno slaptajame archyve „Preußischer Kulturbesitz“.

†**Baricken** Labiau valsčiuje.

Baricken 1628 (Ostpr. Fol. 5314 43), *Baricken* 1664 (EM_x 126g 23 1^v, 2), *Baricken* 1729 (EM 126g 69 3). Visiškai įmanoma prūsiška šio oikonimo kilmė. Veikiausiai *Barik- yra asmenvardinės kilmės, plg. pr. avd. *Barike*, *Bareyke*, *Birim* (Trautmann 1925: 17); liet. avd. *Bareikà*, *Bareikis*, *Bariutis* (LPŽ I 195, 206), liet. vv. *Bareikiai* Mlt, *Bareikiškis* Kš, *Bareikiškiai* Šr (LAŽ 27).

†**Byrmeyn** prie Gallgarben, Schaaken valsčiuje.

Byrmeyn 1535–1536 (Ostpr. Fol. 10003 26^v). Kilmė nėra aiški, ją sunku nustatyti remiantis vieninteliu užrašymu. Galbūt tai pr. vv. *Bir-mein- (?) / *Bir-main- (?), kilęs iš dvikamienio pr. avd. *Birmeine. Dėl *bir- plg. liet. avd. *Birjotatas*, *Birmanas*, *Biřmantas* (LPŽ I 264), dėl *main- / *mein- plg. pr. avd. *Meyniko*, *Meynote* (Trautmann 1925: 57); liet. avd. *Meiñikis*, *Meinis*, *Meiñius* (LPŽ II 200); lat. avd. *Meinates de Anscen* (Blese 1929: 297).

†**Dolgeinen** tarp Berbadien ir Bollgehnene, Powunden valsčiuje.

Dolgeinen 1620 (Ostpr. Fol. 3514 242), *Dolgeinen* 1632 (Ostpr. Fol. 1010 2 13^v), *Dolgenen* 1670 (Ostpr. Fol. 10146 97^v). Ši oikonimą rekonstruoti reikėtų *Dalg-ein- ir sieti su pr. *dalgis, doalgis „dalgis“. Tai priesagos *-ein- vedinys. Plg. kitus pr. vv. *Dalgantis* pv., *Dalgandt* mšk., *Dallige* pv. (Gerullis 1922: 25); liet. vv. *Dalgénai* Vlkv, *Dalginé* Mrj (LAŽ 52); lat. vv. *Dal̄gi* pv., *Dal̄gis* km. (Endzelins 1956: 190); liet. *dal̄gē*; *dal̄gis* (LKŽ II 240–241); lat. *dalgs* „dalgis“ (LVV I 434–435).

†**Doßehnen** prie Kobjeiten, Fischhauseneno valsčius.

Doßehnen 1670 (Ostpr. Fol. 10146 63). Galbūt pr. vv. *Dus-ein- (?). Plg. pr. vv. *Dosin* mšk., *Dosin* km., kuriuos J. Gerulis (Gerullis 1922: 30) sieja su liet.

¹ Blažienė G. Dėl XVI–XVII amžiaus Sembos vietovardžių. – *Baltistica. Priedas* 5, 1998, 59–78.

dūsas „dusulys; žmogus ar gyvulys su dusuliu; kvapas, atsidusimas, atsikvėpi-
mas; toks balų paukštis“ (LKŽ II 316–317). Plg. taip pat liet. hidronimus *Dusà*,
Dusià, *Dusýnas*, kurie, A. Vanago nuomone, veikiausiai sietini su liet. *dūsti* „stigti
oro, trokšti, ilsti; dvēsti, švinkti“ (Vanagas 1981: 98).

†**Drugiten** prie Wangnicken, Fischhauseno valsčius.

Drugiten 1670 (Ostpr. Fol. 10146 12): pr. vv. **Drug-īt*, veikiausiai priesagos
*-īt- vedinys iš pr. **drugis*, *drogis* „nendré“. Plg. pr. vv. *Drucheyn*, *Drugene* (Ge-
rullis 1922: 31; Blažienė 1993: 17); lat. vdnv. *Drudzis* arba *Drudža-strauts*, *Drudža-purvs* plk., *Drudžin-būda* (Endzelins 1956: 229).

†**Garblaucken** išnykęs kaimas Fischhauseno valsčiuje.

Garblaucken 1563–1564 (Ostpr. Fol. 3450 111^v): pr. **Garb-lauk-*. Dūrinys, kurio abu sandai yra produktyvios topoleksemos: pr. **garbis* „kalnas“ ir pr. *laucks* „laukas“. Tieki pr. **garbis*, tiek *laucks* užfiksuočiai daugelyje prūsų vietovardžių (Blažienė 1993: 21, 45).

†**Jodeiken** kaimas Laptau valsčiuje.

Jodeiken 1674–1675 (Ostpr. Fol. 3563 6): pr. **Jōdeik-*, neabejotinai asmen-
vardinės kilmės, plg. pr. avd. *Jodeyko* ir kitus pr. avd. *Jode*, *Joduke*, *Jodutke* (Traut-
mann 1925: 39), pr. vv. *Joduthe* (Gerullis 1922: 51); taip pat liet. avd. *Jodeikà* žr.
Judeikà (LPŽ I 836), liet. vv. *Jodénai* Pln, *Juodeikai* Jnš, Klm, Mžk, Pln (LAŽ
105, 109); lat. vv. *Juōds*, *Juōdēni* (Endzelins 1956: 410).

†**Jorlaucken** kaimas Laptau valsčiuje.

Jorlaucken 1542–1543 (Ostpr. Fol. 3427 145), *Jorlaucken* 1563–1564 (Ostpr.
Fol. 3540 118), *Jorlauckenn* 1620 (Ostpr. Fol. 3514 227): galbūt pr. **Jorg-lauk-* /
**Jurg-lauk-*. Dūrinys, kurio antrasis sandas pr. *laucks* nekelia abejonių, o pirmasis
greičiausiai sietinas su pr. avd. *Jurge*, *Jorge*, kurie kilę iš vok. avd. *Jorge*, *Jurge*
(Trautmann 1925: 41). Plg. pr. vv. *Jorgelawken* (OF 110 58); *Jorgelauke* (Gerullis
1922: 51).

†**Kirpieten** tarp Schuditten ir Kragau, Medenau valsčiuje.

Kirpieten 1542–1543 (Ostpr. Fol. 3427 88): pr. **Kirp-īt*-, priesagos *-īt- vedinys
iš pr. avd. **Kirpe*. Plg. pr. vv. *Kirpain* (PUB V 1 132), pr. avd. *Kirpeine*,
Kirpaine (Nesselmann 1873: 2); liet. avd. **Kirpa*, *Kirpaitis*, lat. avd. *Ķirpis* (LPŽ
I 1001), liet. vv. *Kiřpakanlis* Klm, *Kirponiai* Pkr (LAŽ 135), lat. vv. *Cirpeņi*, *Cirpie-
ne*, *Cirpnieki* (Endzelins 1956: 167–168).

†**Lattkeim** Caymen valsčiuje.

Lattkeim 1670 (Ostpr. Fol. 10146 86): galbūt pr. **Lat-keim-*. Dūrinys, kurio
antrasis sandas yra produktyvi topoleksema pr. *caymis* „kaimas“. Dėl pirmojo
sando plg. pr. vv. *Latheyne* (OF 107 242^v); liet. vdnv. *Latavà* up., *Lātupis* up.,
Lātežeris ež. (LUEV 87–88); lat. vv. *Latciemieši*, *Latvases*, *Latupes* (Endzelins
1961: 266).

†**Lausen** Caymen valsčiuje prie Sittkeim.

Lause 1589–1590 (Ostpr. Fol. 10060 194), *Laußen* 1632 (Ostpr. Fol. 10102
17^v): pr. **Laus-* arba **Lauz-*. Jeigu skaitoma **Laus-*, plg. liet. avd. **Lauša*, **Lau-*

šas, sietinus su liet. *laūšas* „puskvailis“, *laūsis* „negeržiai apsirengęs žmogus“, *laušys* „luošys“ (LPŽ II 36); lat. vv. *Laūsas* mšk., *Laus-purvs* b., *Lausenes* km. (Endzelīns 1961: 274). Jeigu skaitoma **Lauz-*, plg. liet. avd. *Laužys*, *Laūžius*, liet. *laužas* „apsileidės, nevikrus, sugriuvęs, tinginys žmogus“ (LPŽ II 37), liet. vv. *Laužai* Brž, Pln, *Lauženai* Švnč (LAŽ 155); lat. vv. *Laūzas*, *Laūziñas*, *Lauziņi* (Endzelīns 1961: 275–276).

†**Markelnigken** prie Kösnicken, Pobethen valsčius.

Marckelnigken 1561–1562 (Ostpr. Fol. 100 32 98): pr. **Markel-(e)nīk-*, priesagos *-*enīk-* vedinys iš asmenvardžio. Plg. liet. avd. *Márkelis*, *Markēlis*, *Markeliōnis*, *Markeliūnas* (LPŽ II 163).

†**Mettkitten** prie St. Lorenz, Fischhauseno valsčiuje.

Mettkiten 1632 (Ostpr. Fol. 10102 18): veikiausiai pr. **Metk-ūt-* (?). Plg. lat. *Mētkas* pv. (Endzelīns 1961: 423).

†**Monickkeim** Pobethen valsčiuje.

Monickkeim 1563–1564 (Ostpr. Fol. 3540 117^v): turbūt pr. **Manik-kaim-*. Dūrinys, kurio antrasis sandas sietinas su pr. *caymis* „kaimas“, o pirmasis asmenvardinės kilmės, plg. pr. avd. *Manicke*, *Manix*, *Manithe* (Trautmann 1925: 55), pr. vv. *Mannick* (EM 102d₁ 564 1), *Manitav*, *Maniothkaym* (Gerullis 1922: 94); liet. avd. *Maneīkis*, *Maneīka*, *Maniōnis*, *Manēlis*: *manūs* (Zinkevičius 1977: 401), liet. vv. *Maneīkiai Ut*, *Maniškės Mlt* (LAŽ 169–170); lat. vv. *Manęki* arba *Maniki*, *Maneli* (Endzelīns 1961: 376).

†**Perbange** Powunden valsčiuje.

Perbange 1542–1543 (Ostpr. Fol. 3427 165): pr. **Per-bang-* (?), pr. pref. **per-* ir **bang-*. Plg. pr. vv. *Bangityen* (Gerullis 1922: 16); lat. vv. *Baṅgas*, *Bāṅgas* (Endzelīns 1956: 84).

†**Pogarben** prie Sudau, Quednau parapija.

Pogarben 1670 (Ostpr. Fol. 10146 49): pr. **Pa-garb-*, priešdėlio pr. **pa-* „prie, po“ vedinys iš pr. **garbis* „Berg“. Plg. kitą pr. vv. *Pogarben* (Gerullis 1922: 127).

†**Preslacken** tarp Nöttnicken ir Heiligenkreutz, Heiligenkreutz parapija.

Preslacken 1542–1543 (Ostpr. Fol. 3427 69): galbūt pr. **Preis-lauk-* (?). Antrasis dūrinio sandas pr. *laucks* „laukas“, pirmasis gali būti asmenvardinės kilmės. Plg. liet. avd. *Preīsas*, *Preisas*, vok. *Preis*, germanizmą *preisas* „prūsas“ (LPŽ II 509); lat. avd. *Preisbergs*, *Preiss* (Blese 1927: 73).

†**Rokelnicken** prie Greibau, Wargen valsčiuje.

Rokelnicken 1670 (Ostpr. Fol. 10146 92): turbūt pr. **Rukl-enīk-* (?). Asmenvardinės kilmės, plg. liet. avd. *Ruklis* iš liet. *rùklis* „kas susiraukšlėjęs“ (LPŽ II 635), liet. vv. *Rukliai Ut*, liet. **Rukla* up. (Vanagas 1981: 283–284) ir prie upės esančią kaimą *Ruklā Jon* (LAŽ 267).

†**Rüdenicken** prie Callen, Fischhauseno parapija.

Rüdenicken 1563–1564 (Ostpr. Fol. 3450 14^v): pr. **Rūd-enīk*, priesagos *-*enīk-* vedinys iš prūsų asmenvardžio. Plg. pr. avd. *Peter Rudde*, *Rudayko* (Trautmann 1925: 84). Plg. liet. vv. *Rūdninkai Mrj*, *Šlčn* (LAŽ 266).

†**Schirdittlack** prie Mollehnен, Laptau valsčiuje.

Schirdittlack 1542–1543 (Ostrpr. Fol. 3427 142), *Schirdilacken* 1563–1564 (Ostrpr. Fol. 3450 116): pr. **Skird-ūt-lauk-*. Dūrinys, kurio antrasis sandas pr. *laucks* „laukas“, pirmasis veikiausiai priesagos *-ūt- vedinys iš asmenvardžio. Plg. liet. avd. *Skirdys*: liet. *skirdis* „iškilimas, plyšys“, *skirdēti* „skerdēti; eižeti, skeldēti“, *skirdyti* „atskirti“ (LPŽ II 742). Plg. pr. vv. *Schirditen* (Gerullis 1922: 161).

†**Taugeinen** prie Kösnicken, Pobethen valsčiuje.

Taugeinen 1632 (Ostrpr. Fol. 10102 13^v): galbūt pr. **Tauj-ein-*, nes j dažnai prūsų vardyne užrašoma *g* raide. Asmenvardinės kilmės, plg. liet. avd. *Taujēnis*, *Taujēnas* (LPŽ II 1029), liet. vv. *Taujēnai* Ukm, *Taujēnēliai* Ukm, *Taujūnai* Ign (LAŽ 314).

Prūsiški vietovardžiai, esantys rankraštiniuose šaltiniuose, papildo žinias apie prūsų vardyną. Taigi jų reikšmė nekelia abejonių, kaip tik dėl to šie vietovardžiai atkreipia baltų vardyno tyrejų dėmesį. Todėl svarbu peržiūrėti kiek galima daugiau rankraštinių šaltinių, kuriuose būtų galima rasti prūsiškų vietovardžių.

Gauta 1999 04 29

Sutrumpinimai

avd.	– asmenvardis
b.	– bala
ež.	– ežeras
km.	– kaimas
lat.	– latvių
liet.	– lietuvių
mšk.	– miškas
plg.	– palygink
plk.	– pelkė
pr.	– prūsų
pref.	– prefiksas
pv.	– pieva
up.	– upė
vdnv.	– vandenvardis
vok.	– vokiečių
vv.	– vietovardis
†	– išnykęs, nebeegzistuojantis

Literatūra ir šaltiniai

Blažienė G. 1993: *Sembos prūsų vietovardžiai*: Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilnius.

Blese E. 1929: *Latviešu personu vārdu un uzvārdru studijas*, Rīgā.

Blese E. 1927: *Uzvārdru pareikstības vārdnīca*, Rīgā.

EM – Etatsministerium dokumentai.

- Endzelīns J. 1956: *Latvijas PSR vietvārdi* 1(1), Rīgā: Latvijas PSR zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Endzelīns J. 1961: *Latvijas PSR vietvārdi* 1(2), Rīgā: Latvijas PSR zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Gerullis G. 1922: *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter u. Co.
- LAŽ – *Lietuvos TSR administracinio – teritorinio suskirstymo žinynas* 1, Vilnius: Mintis, 1976.
- LKŽ II – *Lietuvių kalbos žodynas* 2, Vilnius: Mintis, 1969.
- LPŽ – *Lietuvių pavardžių žodynas* 1, Vilnius: Mokslas, 1985; 2, Vilnius: Mokslas, 1989.
- LUEV – *Lietuvos TSR upių ir ezerų vardynas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963.
- LVV I – K. Mülenbacha *Latviešu valodas vārdnīca*. Redigējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns 1, Rīgā: Kultūras fonda izdevums, 1923.
- Nesselmann G. H. T. 1873: *Thesaurus linguae Prussicae*, Berlin.
- OF – Ordensfolianten, Ordino foliantai.
- Ostpr. Fol. – Ostpreussische Folianten.
- PUB – *Preußisches Urkundenbuch* 1–6, Königsberg und Marburg, 1882–1986.
- Trautmann R. 1925: *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht.
- Vanagas A. 1981: *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius Z. 1977: *Lietuvių antroponimika*, Vilnius: Mokslas, 1977.

DIE ALTPREUSSIEN ORTSNAMEN IN DER OSTPREUSSIEN FOLIANTEN

Zusammenfassung

Im vorliegenden Beitrag wird erneut die Bedeutung der handschriftlichen Quellen, der Ostpreussischen Folianten, unterstrichen. In den Ostpreussischen Folianten wurden viele Ortsnamen entdeckt, die bei keinem Forscher des altpreußischen Namengutes vorkommen. Im Beitrag werden einige von den neu entdeckten altpreußischen Ortsnamen des Samlandes angeführt und kurz besprochen.